

**משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי
תכניות לימודים ייחודיות**

שם ביה"ס/המוסד: בית הספר התורני-ניסויי הרטמן לבנים

שם התכנית הייחודית: מחשבת ישראל

תחום הדעת: מורשת

מספר יחידות הלימוד: 5

סמל מוסד: 14420

בית הספר התורני-ניסויי הרטמן לבנים
ע"ש צוריאל סמית'
מכון SHALOM HARTMAN
שלום הרטמן INSTITUTE

מחשבת ישראל – תוכנית יחודית מעודכנת תשע"ט

יחידה א': "דרך מצוותיך ארוצה" (כיתות י')

החומר הנלמד: [סה"כ: 91 ש']

1. לקט מהתורה (5 ש')

- א. בר' ב', ז' – י"ז – המצווה הראשונה
- ב. שמי י"ט, א'-ו' – "ממלכת כהנים"
- ג. ויקרא י"ט, "קדושים תהיו"
- ד. ויקרא כ', כ"ב – כ"ו – "ואבדיל אתכם מן העמים"
- ה. דברים ד', ה'-ח' – "חוקים ומשפטים צדיקים"
- ו. דברים ו', כ' – כ"ה – "מה העדות והחוקים והמשפטים?"
- ז. דברים ל', י"א-כ' – "ובחרת בחיים"

2. לקט ממקורות חז"ל (8 ש')

- א. יומא ס"ז: - חוקים ומשפטים
- ב. סנה' כ"א: טעותו של שלמה המלך
- ג. ברכ' ל"ג: - על קן ציפור
- ד. במדבר רבה, חוקת, פי י"ט – ריב"ז ופרה אדומה
- ה. ויקרא רבה, שמיני, פי י"ג – מאכלות אסורים
- ו. פיסקתא רבתי "פרה", פי י"ד – למי נתגלו טעמי "פרה"?

נספח: המצוות: גנות או חסד? (3 ש')

- א. הביקורת הנוצרית – איגרת פאולוס אל הרומאים ג', 19 – 26: ז', 6 – 25.
- ב. משנה מכות ג', ט"ו – ט"ז – רצה הקב"ה לזכות את ישראל

ג. שיר השירים רבה פרשה א' – מצוות כנשיקות

ד. "אהבת עולם" – ברכה שניה לפני ק"ש בערבית

3. רמב"ם בספריו ההלכתיים: טעמי המצוות וקיום המצוות (5 ש')

א. סוף ס' המצוות – מצוות ל"ת שס"ה – לפיכך הסתיר ה' טעמיהן"

ב. הלי' תמורה ד', י"ג – "תן לו טעם"

ג. הלי' מעילה ח', ח' – "דבר שלא ימצא לו טעם... אל יהי קל בעיניו"

ד. הלי' תשובה ג', ד' – "אע"פ שתקיעת שופר גזירת הכתוב, רמז יש בו"

ה. הלי' דיעות פרק א' – "וכיצד ירגיל אדם עצמו בדיעות אלו?"

4. ריה"ל, ס' הכוזרי (13 ש')

א. מאמר א'

(1) פתיחה (חלום המלך). ל"א – מ"ב ("העניין הא-לקי")

(2) ע"ז – ע"ט – "רשמים א-לקיים", "אוצר התרופות"

(3) צ"ו – צ"ט – חטא העגל ופרטי המצוות

ב. מאמר ב'

(1) כ"ה – כ"ו – טעם הקרבנות, תמימות מול התחכמות

(2) מ"ה – נ' – יחס לפרישות והנאת הגוף

ג. מאמר ג'

(1) ב' – ה' – החסיד בזמן הזה, תפילה שבת וחג

(2) ו' – ח' – ברית מילה, חשיבות טעם המצווה

5. רמב"ם: מו"נ ג' (11 ש')

א. כ"ו - לכל מצווה יש טעם

ב. כ"ז - מטרת המצוות – תיקון נפש וגוף

ג. כ"ט - המאבק נגד ע"ז – הסבר היסטורי למצוות

ד. ל"א - הוויכוח העקרוני עם שוללי הטעם

ה. ל"ב – יחס לקרבנות והעיקרון ההיסטורי

ו. ל"ד – הצורך באחידות

ז. ל"ה – מ"ט – סקירה כללית ודוגמאות

6. ס' החינוך (2 ש')

א. מצווה ט"ז – שלא לשבור עצם מן הפסח

ב. מצווה צ"ה – בניין בית הבחירה

ג. מצווה ת"ל – לברך השם אחר אכילת מזון

7. חסידות: ס' התניא פרק ד' (4 ש')

8. העת החדשה [יילמד הרב קוק (חובה) ולפחות **שלשה** הוגים נוספים] – 25 ש'

א. אתגר המודרניות: דוד הרטמן, **מסיני לציון**, מבוא עמ' 13 – 15

ב. רש"ר הירש

(1) אגרון צפון, פרקים י' – ט"ו

(2) חורב: אהבת הריע, שבת

ג. הרב קוק: **טללי אורות** פרקים א', ב', ד', ו', ז'.

ד. הרי"ד סולובייצ'ק

(1) "גאון וענוה"

(2) "איש ההלכה" – עמ' 41 – 42 (עיסוק תורה בעוה"ז)

עמ' 71 – 73 (תקיפות הדעת וכוחו היוצר)

ה. ישעיהו לייבוביץ – "חינוך למצוות"

ו. א.י. השל, **אלהים מבקש את האדם**, פרקים 33 – 34.

ז. א. ברט, **זורנו מול שאלות הנצח**, "טועמי המצוות בדורנו"

9. מצוות ומוסר ("יילמדו לפחות שני מקורות מכל תת-פרק) – 15 ש'

א. מוסר א-לקי ומוסר אנושי

(1) אפלטון, "אתיפרון", 9 – 10

(2) ברי"ח, ברי"ב – סדום מול העקידה

(3) איכה רבה (בובר) פ' ג' – "חיזר אחר האומות"

(4) בבלי שבת ל"א. – "על רגל אחת"

(5) האדמו"ר מפאסצ'ינה, "אש קודש", עמ' ס"ח – ס"ט

("כל אמת שנמצא בעולם הוא רק מפני שכן צווה ה'")

ב. המוסר הטבעי ומצוות

(1) ישי"ח – "צום אבחרהו"

(2) רמב"ן על ברי"ו – "חמס"

(3) הקדמת הנצי"ב לסי' בראשית

(4) רב קוק:

א. אורות התורה י"ב, ב' וה' – "דרך ארץ קדמה לתורה"

ב. אוה"ק ג', עמ' כ"ז ("יראת שמים פסולה")

ג. "מוסר אביך" – אהבת הבריות ה', י'.

ג. המוסר בשיקול הלכתי

(1) יומא כ"ב: - "אל תהיה צדיק הרבה"

- (2) דברים רבה ה' – משה קורא לשלום
 (3) רמב"ם, סוף הלי' עבדים ט', ח' – יחס לעבד כנעני
 (4) רמב"ן, על ויקרא י"ט ב' – "נבל ברשות התורה"
 (5) ר' ישעיה שפירא ("האדמו"ר החלוץ") – ועשית הישר והטוב"

ד. גבולות השיקול המוסרי בהלכה

- (1) ויקרא רבה ל"ב – ה' ינחם את הממזרים
 (2) הרי"ד סולובייצ'יק – "זה סינני"
 (3) דוד הרטמן
 א. ראיון עם יאיר לורברבוים
 ב. **מסיני לציון** – לקט מתוך פרק ד': "מוסר והלכה"

יחידה ב': נס וטבע (כיתות י"א)

החומר הנלמד: סה"כ 91 ש':

- חלק א', סוגיות בחז"ל – 8 ש'
 א. קידושין ל"ט, ב' (שכר ועונש)
 ב. ע"ז נ"ד, ב'-נ"ה, א' (עולם כמנהגו נוהג)
 חלק ב', ימי הביניים – 56 ש'
 1. הרמב"ן – נס וטבע – 9 ש'
 א. פירוש לתורה, שמות י"ג, ט"ז ("והיו לטוטפות")
 ב. דרשת "תורת ה' תמימה", עמ' ק"נ-קנ"ה
 ג. הקדמה לפירוש לס' איוב, עמ' י"ז-כ"ד
 2. הרמב"ם – נס וטבע – 9 ש'
 א. מאמר תחיית המתים – פרק ו'
 ב. מו"נ ב', כ"ט
 ג. מו"נ ב', מ"ח
 3. הרמב"ם – גישות להשגחה ולתפילת הבקשה – 11 ש'
 א. מו"נ ג', י"ז-י"ח
 ב. מו"נ ג', י"א-י"ב
 ג. מו"נ ג', ל"ו (תעניות ותפילת הבקשה)
 ד. משנה תורה, הלי' תענית פ"א, ה"א-ג', הלי' אבל פ"ג, ה"א-י"ב
 הלי' מזוזה פ"ו, ה"יג

4. הרמב"ן – היחס לשימוש במדע – 3 ש'י

- 3 ש'י א. "התורה לא תסמוך על הנס" – לקט מפירוש הרמב"ן לתורה –
בר' ו', י"ט; במד' א', מ"ה; במד' י"ג, ב'.

5. היחס ללימוד מדעים כלליים – 11 ש'י

- 2 ש'י א. הרמב"ן: "תורת ה' תמימה", עמ' קנ"ה-קנ"ו
ב. הרמב"ם:

- 4 ש'י (1) פירוש למשניות, מבוא לפרק "חלק" – "ג' כתות" באגדות חז"ל
1 ש'י (2) מו"נ ג', י"ד (סוף)
4 ש'י (3) הלי' יסודי התורה ד', י"ב-י"ג. הלכות תלמוד תורה א', י"א-י"ב

6. הרמב"ם: אהבת ה' ועבודתו – 13 ש'י

- 2 ש'י א. הלי' יסודי התורה ב', א'–ב'
3 ש'י ב. מו"נ א', נ"ד
5 ש'י ג. מו"נ ג', נ"א
3 ש'י נ"ד

חלק ג': העת החדשה – 27 ש'י

- 3 ש'י א. ד"ר אהרן ברט, דורנו מול שאלות הנצח
(1) ההשגחה עמ' 142-144 ("שכר ועונש")
(2) ההשגחה במקרא (עמ' 283-314)
3 ש'י ב. החזון אי"ש, מאמר "הבטחון"

ג. הרב י.ד. סולובייצ'יק:

- 5 ש'י (1) "קול דודי דופק", פרקים א'–ג' (על איוב)
ד. יסודות להתמודדות עם השואה:

- 2 ש'י (1) ס' איוב: "דגם המחאה" – פרקים י"ג (עם רש"י), ל"ח-מ"ב
1 ש'י (2) הרב אליעזר ברקוביץ, "אמונה לאחר השואה", עמ' 3-5
ה. תורה, מדע, ונס – 13 ש'י

(1) הראי"ה קוק – לקט מאמריו מספרו של שלום רוזנברג

- 5 ש'י "תורה ומדע", עמ' 151-164
4 ש'י (2) פרופ' יהודה לוי, "תורה ומדע כחכמות משלימות": פרק א'
3 ש'י עקרון אי-הוודאות וחכמת הבורא, עמ' 124-130.
1 ש'י נספח על ניסים והשגחה, עמ' 134-136.

יחידה ג': ציונות וא"י: (כיתות י"ב)

החומר הנלמד (סה"כ: 92 שעות)

חלק א': ארץ ישראל במקורות חז"ל – 8 ש'

1. משנה כלים א, א'-ו'; ספרי דברים פ' 1 ש'
2. ספרי דברים פס' מג-מד 1 ש'
3. כתובות קי:-קיא. 2 ש'
4. ב"ק פ':, שו"ע או"ח ש"ו, י"א 0.5 ש'
5. סנהדרין צ"ז:-צ"ח. 2 ש'
6. "הקף" – משנה סוטה ט', ט"ו; ירושלמי ברכות א', א'; מכילתא "שירה" פתיחא (בני אפרים), סנה' צ"ב: 1 ש'
7. שיבת ציון בתפילה 0.5 ש'

חלק ב': ארץ ישראל במקורות ימה"ב / מצוות יישוב א"י – 15 ש'

1. ריה"ל, ספר הכוזרי מאמר ב, ז-כד 5 ש'
מאמר ה, כב- סוף הספר
2. רמב"ם 5 ש'
משנה תורה, הלי' תרומות א, 1-9
הלי' בית הבחירה, ב', 1-4
ו', 11-16
הלי' מלכים, פרקים ה', י"א, י"ב
3. רמב"ן 4 ש'
תוספות לס' המצוות, מ"ע ד'
שם, "מגילת אסתר"
פירוש לתורה, במדבר לג, 23
4. תוספות כתובות ק"י: ד"ה הוא אומר לעלות 1 ש'

חלק ג': החזרה לא"י והתחיייה הלאומית – 16 ש'

1. הרב יהודה אלקלעי, הקדמה לספר "דרכי נעם" 2 ש'
2. הרב קאלישר, "דרישת ציון" 1 ש'
מתוך א. הרצברג, הרעיון הציוני, י-ם תש"ל
3. ב.ז. הרצל, מדינת היהודים, י-ם תשל"ב, לקט 3 ש'

4. אחד העם, בשר ורוח / מדינת היהודים וצרת היהודים / ש' 4
 שלילת הגלות, מתוך א. הרצברג, הרעיון הציוני
 4. י.ח. ברנר, לבירור העניין, תרע"א ש' 2
 הערכת עצמנו, נספח ב'-ט', תרע"ג ש' 2
 5. דוד בן-גוריון, ציווי המהפכה היהודית, מתוך ש' 2
 א. הרצברג הרעיון הציוני, י-ס תש"ל

חלק ד': התגובה הדתית האנטי-ציונית – 9 ש'

1. הרב אלחנן וסרמן, עקבתא דמשיחה, מתוך קובץ מאמרים ש' 4
 2. הרב י. טייטלבוים, האדמו"ר מסטמר, ש' 3
 מתוך ההקדמה ליואל משה
 3. הרב מ.מ. שניאורסאהן, האדמו"ר מלובביץ', הגדרה הלכתית של ש' 2
 תקופתנו, מתוך, דעת תורה בעניני המצב בארץ הקודש, קרית גת, תשל"ט

חלק ה': הציונות הדתית ואתגריה –

1. מהו היעד של מדינת ישראל? 23 ש'

- א. הראי"ה קוק, "למהלך האידיאות בישראל", פרק ב' ש' 1
 "אורות ישראל" ד', א-ו' ו', ו-ז' ["יסוד כסא הי"י"] ש' 2
 "ארץ ישראל" פרק א', מתוך אורות ש' 1
 ב. הרב צ"י קוק, "קדושת עם הקודש על אדמת הקודש", ש' 1
 מתוך הציונות הדתית והמדינה, י' תירוש (עורך) י-ס תשל"ח
 ג. הרב יצחק יעקב ריינס: ש' 3
 "הרב ריינס והרב קוק – שתי גישות לציונות"
 (מאת הרב ד"ר מיכאל נהוראי)
 "ארץ ולאומיות – הרב ריינס והדור הראשון של "המזרחיים"
 (מאת דב שוורץ, ארץ הממשות והדמיון, תשנ"ז – עמ' 24-27)
 ד. הרב דוד הכהן סקאלי, שו"ת קריית חנה דוד – סימן ה' ש' 1
 ה. הרב כלפון משה הכהן, "גאולת ישראל", מאמר "הרגש הלאומי" ש' 2
 ו. הרב יוסף משאש – אוצר מכתבים סי' תרנח, תרפה, תרצא ש' 2
 ז. הרב בן-ציון עוזיאל, "הגיוני עוזיאל", שער ח', פרקים ג'-ה' ש' 2
 ח. הרב י.ד. סולובייצ'יק, "קול דודי דופק", י-ס תשמ"ח ש' 5
 "ויחלום יוסף חלום" (תמש דרשות") ש' 1
 ט. הרב דוד הרטמן, "חשיבותה של ישראל לעתיד היהדות" ש' 2
 (מאמר בכתב-עת "דרשני", אביב תש"ע)

2. היחס אל החילונים ולחילוניות – 11 ש'

- א. הרב קוק, "הדור", מתוך "עקבי הצאן" 5 ש' 1
- אורות התחיה סי' י"ח, מתוך אורות
- ב. הרי"ד סולובייצ'יק, החרב המתהפכת ושני הכרובים (חמש דרשות) 2 ש' 3
- ג. הרב י. עמיטל, "מעמדו של היהודי החילוני בימינו",
מתוך ממלכת כהנים וגוי קדוש, עמ' 332-342
3. השימוש בכח – צבא ומוסר – 10 ש' 3
- א. הרב שלמה גורן, "מוסר הלחימה לאור ההלכה",
משיב מלחמה כרך א', עמ' ג'ו', י"ד-ט"ו, כ"ו-כ"ט
- ב. הרב יואל קטן, "אתם קרויים אדם", מתוך עונן כרך א', עמ' 291-295 2 ש' 1
- ג. הרב שלמה אבינר, "טוהר הנשק", מתוך עונן כרך א', עמ' 267-278 1 ש' 2
- ד. הרב אהרן ליכטנשטיין, "הלכה והלכים כאושיות מוסר",
מתוך ערכים במבחן מלחמה, עמ' 20-24 2 ש' 2
- ה. הרב יעקב אריאל, "הפרת פקודה משום מצוה או שיקולים מוסריים",
תחומין כרך ד', עמ' 173-174, 178-179 2 ש' 2

יחידה ד': גישות לאמונה: (כיתות י"ב)

משנת תשע"ח מקורות היחידה נלמדים כחלק מיחידת החובה של מחש"י-ממ"ד, "אמונה וגאולה", הנלמדת במסגרת "חלוצי הערכה". להלן פירוט החומר הייחודי הנלמד, שהוא עיקר החומר שנלמד בתכנית הייחודית, "גישות לאמונה", שפעלה כיחידה עצמאית עד שנת תשע"ז (כולל). פירוט השעות אינה רלוונטית ליחידת החובה, ולכן לא פורטנו. החומר הזה נוסף על החומר הרגיל ביחידת החובה.

החומר הייחודי הנלמד:

- חלק א' – הרקע במקרא ובחז"ל –
1. המקרא - בר' ט"ו (והאמין בה') - שמות פרקים י"ד, י"ט, כ'
דברים פרקים ד', ה', ו'
ישעיהו פרק מ"ד
2. חז"ל – מדרשים על דרכו לאמונה של אברהם אבינו (ב"ר ל"ט, א'; ס"א, א')

חלק ב' – ימי הביניים –

1. רס"ג, ס' אמונות והדיעות – הקדמה סע' ו', ז'
2. רבינו בחיי, ס' חובות הלבבות (מהד' קפאח) –
א. הקדמה עמ' א'-י"ג

ב. שער הייחוד (מחקר ואמונה) – פרקים ב, ד-ו
3. ריה"ל, ס' הכוזרי – מאמר א', א'-כ"ה
מאמר ד', ט"ז-י"ז (על אברהם)

4. רמב"ם –

א. הלי עכו"ם פרק א'

ב. מו"נ חלק א', ע"א

חלק ב', י"ג, ט"ז, כ"ה (דיון על בריאהקדמות)

5. רמב"ן –

א. פירוש לויקרא כ"ו, ט"ז (אף אני אעשה זאת לכם)

ב. פירוש לדברים ל"ב, מ' (כי אשא אל שמים ידי)

חלק ג' – העת החדשה –

1. רבי נחמן מברסלב - סיפור "החכם והתם"

ליקוטי מוהר"ן א, ס"ד ("החלל הפנוי"), ב, ז' ("מקיפים")

2. הרב קוק: "ייסורים ממרקים" (מתוך "אורות", עמ' קכ"ד-קכ"ט)

3. ד"ר יהושע ייבין, "בשבילי אמונת ישראל":

"איהו קשוט ונביאוהי קשוט" (עמ' א'-ט"ו)

4. מ. בובר, "דיעותיו הקדומות של הנוער"

5. ג. לייבוויץ':

א. "אברהם ואיוב", מתוך "יהדות, עם יהודי, ומדינת ישראל" עמ' 392-397

ב. "ניסים ואמונה", מתוך "אמונה, הסטוריה, וערכים" עמ' 65-66

ג. "לשמה שלא לשמה ב'", מתוך "אמונה הסטוריה וערכים", עמ' 49-50

6. אלברט איינשטיין, "דתיות המחקר", מתוך "שבילי האמונה בדור האחרון"

עמ' 109-110

7. הרב י.ד. סולובייצ'יק, "ובקשתם משם" עמ' 117-137 (מתוך "איש ההלכה,

גלוי ונסתר")

8. הרב אברהם יהושע השל, "אלהים מבקש את האדם", עמ' 22, 25-28,

37, 39-40, 83-87, 105-106, 122-123, 129-131.

9. הרב שג"ר, "יהדות ופוסט-מודרניזם", (מתוך "לוחות ושברי לוחות" עמ' 428-440)

סיכום: חובות לבגרות של תלמידינו

כל תלמיד חייב ב5 יח"ל במחש"י:

- 3 יח"ל ייחודיות ["דרך מצוותיך", "נס וטבע", "ציונות וא"י"]

- יח"ל חובה "אמונה וגאולה" במסגרת "חלוצי הערכה"

- יחידת חובה בספרות

בכבוד רב,

דוד דיטון, רכז מחש"י